Col·lecció: Azimut - 82

A PEU PER LA GARROTXA

20 itineraris

JOSEP MAURI I PORTOLÈS

Cossetània EDICIONS

Nocions geogràfiques de la Garrotxa

El relleu

Un aspecte ben diferenciat presenta el relleu de la comarca de la Garrotxa, ja sigui a la seva part nord o a la seva part sud. El nord, que fa frontera amb el veí Ripollès, el Vallespir i l'Alt Empordà, presenta un seguit de serres de disposició diversa, que entronquen amb la carena pirinenca pròpiament dita, ja a la seva part subalpina, és a dir quan ja no pujarà mai més de 1.600 m d'altitud en direcció a la mar Mediterrània. Al cim del Comanegra s'assoleix el punt màxim comarcal, amb els seus 1.557 m d'altitud. El relleu d'aquesta part nord és aspre i dur, trencat per valls salvatges, on rius i torrents intenten obrir-se pas entre terrenys calcaris inestables. Aquesta part del territori és l'anomenada Alta Garrotxa.

El centre comarcal correspon a la plana on s'assenten la majoria dels pobles importants, a la riba del riu Fluvià. Un seguit de serres de disposició transversal —serra de Sant Julià del Mont i serra del Torn— donaran pas a la vall del riu Ser per tornar-se a enfilar cap al sud a les importants serres de Marbulenys, del Corb i de Finestres, ja a l'anomenada Baixa Garrotxa, que separen les valls del Corb i del Ser del riu Brugent i que per l'oest llinda amb el riu Fluvià. Els relleus de la Baixa Garrotxa ja són més amorosits, més mediterranis, i els seus cims estan en bona part coberts d'importants boscos. Al Puigsallança, s'hi arriba a la màxima cota amb els seus 1.027 m. Cal dir que justament en aquesta zona intermèdia, més tranquil·la i menys abrupta, és on apareixen els diversos volcans que han donat fama a la Garrotxa. Cal destacar-ne el Croscat, el Montsacopa, el de Santa Margarida i el de Can Tià, entre d'altres.

Finalment hi ha una important serralada de muntanyes que separa la comarca de la Garrotxa per l'oest amb el Ripollès. Aquestes muntanyes, de vegetació més típica centreeuropea, han dificultat des de sempre les comunicacions amb la comarca veïna. Al Collsacabra osonenc un seguit d'altiplans muntanyencs de considerable altitud entronquen en el coll de Bracons amb la Serralada Transversal de Catalunya, i s'enfilen ràpidament

cap a la serra de Santa Magdalena del Mont, on al Puigsacalm arriba a 1.515 m d'altitud. Diverses branques careneres d'una aresta principal barren tota la Garrotxa pel seu vessant oest fins al Capsacosta, on una petita serra transversal —la serra de Malforat— separa la vall del Bac de la vall de Bianya. Aquesta és, a gran trets, la complexa orografia comarcal.

Els rius

Bona part de les aigües de la comarca desguassen al riu Fluvià, l'eix vertebrador, econòmic i històric de la comarca. Aquest riu, que recull les seves primeres aigües al vessant nord dels altiplans cabreresos de Falgars, s'estimba cap a la plana d'en Bas en successius salts d'aigua, per prosseguir primer en direcció nord cap a la ciutat d'Olot i més tard girar cap a l'est fins que, un cop passada la població de Besalú, surt de la comarca en direcció cap a l'Alt Empordà. La seva conca, plenament subpirinenca en la seva primera part, li garanteix un cabal considerable durant tot l'any. Durant el seu traçat segueix importants solcs de falles. Nombrosos rius secundaris i rieres procedents de diversos punts comarcals conflueixen al riu Fluvià.

Pel marge esquerre cal citar el riu Gurn, que recull les importants precipitacions de la falda nord del Puigsacalm; la riera de Bianya; i sobretot el riu Llierca, que a Sant Jaume de Llierca aporta al Fluvià totes les precipitacions abundants de l'Alta Garrotxa. Cal remarcar també que el riu Llierca és format, així mateix, per la confluència de la riera de Beget, la riera d'Oix i el riu de Sant Aniol; per tant, la seva conca d'absorció és molt gran i complexa, tot i que presenta nombrosos trams càrstics, on l'aigua de la seva superfície desapareix i circula pel subsòl.

Pel marge dret, cal citar el riu Turonell i la riera de Junyell, que recullen bona part de les aigües procedents de les serres de Sant Julià del Mont i del Torn.

Totes les aigües fins ara mencionades s'aboquen cap a la plana comarcal, amb tendència cap a l'Alt Empordà, mai cap al Ripollès, perquè, com hem dit, les importants muntanyes que hi ha a l'oest comarcal no deixen passar cap gota cap al vessant d'aquesta comarca.

La part sud comarcal és ben diferent: el riu Ser, nascut a la renombrada font Pobra, al vessant nord de la serra de Finestres, agafa de seguida una marcada direcció est cap a la veïna comarca del Pla de l'Estany; la presència del riu Brugent i la riera de Llémena confirmen que la part sud de la Garrotxa, un cop superats els cingles cabreresos i passada la serra de Finestres, el pendent de les muntanyes tendeix cap a la comarca de la Selva i el Gironès, on les aigües troben una facilitat extrema per avançar. Aquests rius també en tenen de secundaris que apor-

ten més cabal a la seva conca. El més destacable és la riera de Cogolls, de cabal sorprenent durant tot l'any i que nodreix per la riba esquerra el riu Brugent.

També cal mencionar que repartides per la comarca hi ha força fonts, algunes de molt importants, que ajuden els excursionistes en les seves passejades. Cal fer constar que moltes deus són intermitents, no ragen tot l'any, i segons la zona estan una mica contaminades, ja sigui per la proximitat de poblacions o pagesies, pels nitrats ocasionats pels purins de les granges o bé per la filtració de les aigües residuals.

Cal destacar, entre d'altres, les següents fonts:

- Font de la Devesa, situada a la vall de Begudà, de doll abundant i ben acondicionada en una bonica clotada.
- Font Sescorts, situada també a la vall de Begudà, prop del riu Turonell. Presideix una reconeguda contrada encara avui dia no massa visitada.
- Font de Pibernat, situada a prop de Falgars d'en Bas, camí de Sant Miquel.
- Font del Tortonell, vora el riu Fluvià, situada a la plana en un paratge força remarcable i vistós.
- Font de Sant Aniol, situada en una placeta agençada de bell nou a tocar del popular santuari de Sant Aniol d'Aguja.
- Font del Padrí, situada a prop de l'església de Sant Martí del Clot, a la Vall de Bianya, de bon cabal.
- Font de Sant Martí del Corb, arranjada a frec de l'ermita en un indret molt boscós al vessant nord de la serra.
- Font Pobra, a prop de Santa Pau, és el naixement reconegut del riu Ser. Malauradament és força visitada, amb el consegüent grau de degradació que això comporta.
- Font de Sant Ferriol, situada al santuari del seu nom. Força concorreguda i datada de l'any 1649.
- Font de Planells, situada a prop del santuari de Sant Ferriol, a l'interior d'una petita coveta i ben condicionada amb taules i bancs.
- Fonts Moixina, de les Tries i de Sant Roc. Totes pròximes a Olot i situades en paratges de merescuda fama. Malauradament la potabilitat de les seves aigües és minsa.
- Font Ral. Situada en una ombrívola i esponerosa clotada prop de Sant Esteve de Llémena.

Hem de destacar també, a la Garrotxa, la profusió de salts d'aigua i cascades que s'estimben des d'importants cingleres cap al fons de la plana. Aquest fenomen s'estén sobretot a la part sud-oest de la comarca, al Collsacabra o Cabrerès —plans de Falgars, amb un total de sis saltants— i al Puigsacalm, on les aigües que per allà romanen baixen sobtadament cap a la Vall d'en Bas. Cal mencionar, entre d'altres, el salt de Sallent,

El salt del Molí de Murris a la riera de Cogolls, un dels indrets més bonics i freqüentats pels banyistes en època estival

al riu Gurn —malauradament es ressent molt d'èpoques de sequera—; el salt de la Coromina de Falgars, al riu Fluvià; i el salt del Roure, a la riera de Joanetes.

Dispersos per la geografia de la Garrotxa, cal mencionar també els populars i bonics salts de la Capa i del Brull, situats tots dos a la capçalera de la riera de Sant Aniol, en paratges d'una bellesa indescriptible; el fosc salt de Can Batlle, a la riera de Sant Martí, prop de Santa Pau; i el salt del Molí de Murris, a la riera de Cogolls, prop de Sant Feliu de Pallerols, molt concorregut a l'estiu per banyistes d'arreu.

Vegetació i climatologia

La vegetació imperant a la comarca és molt rica i variada. En els vessants assolellats del sector oriental predomina l'alzinar, amb els estius més calorosos i secs. A la resta de la comarca la roureda i la fageda —vegetació eurosiberiana— s'alternen els vessants solells i obacs, i en determinats punts, si es donen les condicions adients, es troben barrejats. Al tenir la fulla caduca, els paisatges que ocasionen són canviants segons l'època de l'any. La fageda crea nombrosos paisatges d'una bellesa considerable, gairebé sempre amb un important sotabosc de boix, com per exemple al volcà del Racó (itinerari 16), al Comanegra (itinerari 8), al volcà de la Font Pobra (itinerari 10), al Puigsacalm (itinerari 14) i al puig d'Estela (itinerari 20), entre d'altres. L'alzinar muntanyenc amb un sotabosc important de saüc, boix, bruc

i arboç és present, entre d'altres, a Sant Martí i Sant Esteve de Llémena (itineraris 17 i 18). En canvi, les rouredes són força freqüents a l'Alta Garrotxa, a vegades barrejades amb el pi roig (itineraris 2, 3, 4 i 5) i amb alguns exemplars ben destacables, com els roures del pla de Plancesilles (itinerari 5). Els boscos caducifolis mixtos —en què domina gairebé sempre l'avellaner— són també força importants (itineraris 5, 6 i 20), refugiats al fons de les valls i als vessants ombrívols de les muntanyes.

Com ja es pot anar veient, el clima de la comarca és humit. La vegetació en pren nota i s'adapta a les diferències climàtiques que ocasiona el territori. Es pot definir com a clima mediterrani de muntanya mitjana, amb precipitacions elevades a causa dels vents de llevant —més de 1.000 l/m^2 anuals. Els hiverns són relativament freds i els estius, frescos a les nits. Les mitjanes a Olot el mes de gener són de 5,1º C, mentre que al juliol són de 20,9º C. Com que la comarca presenta una certa continentalitat, hi ha força amplitud tèrmica: les màximes de l'estiu poden passar els 30º C i baixar considerablement a la nit, fins i tot per sota dels 10º C. Al cor de l'estiu caldria evitar les excursions que passessin pels vessants solells de la comarca i que tinguessin exclusivament vegetació d'alzinar. Convindria, en aquesta estació de l'any, anar més cap a la fageda, perquè és un bosc més fresc i agradable. L'excursionista haurà d'extremar les precaucions i equipar-se correctament segons l'època de l'any.

Art

Nombroses esglesioles, santuaris, castells, fortaleses i ermites de tot tipus hi ha escampades arreu del territori de la Garrotxa. Només cal mencionar que a l'Alta Garrotxa ja s'hi compten més de quaranta esglésies, la majoria d'estil romànic. L'estat de conservació d'aquests monuments són molt diferents d'uns als altres. Normalment aquestes esglesioles han millorat força amb nombroses restauracions, sobretot a l'Alta Garrotxa, on cal destacar la tasca duta pel Consorci de l'Espai Natural de l'Alta Garrotxa i pels Amics de l'Alta Garrotxa. Cal parlar, per exemple, de la feina que s'ha dut a terme a Sant Andreu de Guitarriu i a la Mare de Déu de les Agulles (itinerari 2). Totes tenen el seu origen a l'època medieval, quan l'art romànic deixà forta empremta en aquestes terres. El segle IX, època del comtat de Besalú, és període de recristianització d'aquesta comarca i de bona part de Catalunya. En aquestes dates sorgeixen els primers monestirs, com ara Sant Aniol d'Aguja (itinerari 3), Sant Llorenç de Sous o Sant Julià del Mont (itinerari 19). Més tard, en època feudal, fou temps de castells i petites fortaleses. La majoria dels monuments romànics de la comarca són del segle XII, i van des de les importants esglésies de Besalú fins a les petites ermi-

tes escampades per la muntanya. En aquest recull d'itineraris visitareu des de les importants poblacions monumentals, com Besalú o Santa Pau, fins a les esglésies romàniques, situades en els llocs més remots, com ara l'enclotat santuari de la Mare de Déu d'Escales (itinerari 4), el popular santuari de Sant Aniol d'Aguja (itinerari 3), Santa Maria i el Sant Sepulcre de Palera (itinerari 11) o el conegut santuari de Sant Julià de Ribelles, al vessant de l'Alt Empordà de l'Alta Garrotxa (itinerari 6), per citar tan sols alguns exemples. D'estil gòtic cal citar el santuari de Sant Ferriol, situat al sud de Besalú (itinerari 12), o l'església de Sant Miquel de Coma-de-roure (itinerari 11).

Comunicacions i transport públic

És obvi, amb una simple ullada a un mapa topogràfic de la Garrotxa o amb un primer contacte amb el terreny, observar que aquesta comarca té una inclinació orogràfica que tendeix cap a l'Empordà i, en menor escala, la part sud comarcal a la vall del Brugent, que mena a la Selva. Tret d'aquestes sortides naturals, fàcils i propícies, per on accedeixen les principals vies actuals de comunicació, l'home ha intentat des de temps immemorials trencar les barreres naturals i donar sortida a la comarca cap a les veïnes comarques del Ripollès, Osona i la nova comarca del Pla de l'Estany. Cal mencionar només la calçada romana del Capsacosta, que superava el fort desnivell existent entre la vall de Bianya i Sant Pau de Segúries.

Avui dia succeeix el mateix; fa pocs anys es van inaugurar els túnels de Collabós per facilitar la comunicació amb el veí Ripollès i ara li ha tocat l'hora als túnels de Bracons. Aquesta polèmica obra intenta comunicar, per via ràpida, la Vall d'en Bas amb la comarca d'Osona a l'altura de Sant Pere de Torelló, per sota dels populars indrets de la vall de Joanetes, la fageda de la Grevolosa i el coll de Bracons. L'estiu de l'any 2003 van començar a fer-se els primers moviments de terres a la zona de la Vola, al vessant osonenc. El canvi de govern que es va produir a Catalunya el desembre d'aquell any ha fet qüestionar-se les obres entre els diversos partits polítics que formen el nou govern tripartit. Quan semblava que tot s'aturaria, el projecte continua endavant sense que ningú vulgui parar-lo; això sí, amb alguna costosa modificació. L'home continua desafiant la natura a qualsevol preu. Potser valdria més la pena potenciar l'eix Girona-Besalú-Olot-Ripoll per Collabós com a carretera ja existent i millorar-la com a autovia en tot el trajecte. Des de Ripoll no cal dir que aquesta autovia hauria de tenir continuació cap a Vic i enllaçar amb la C-17 ja existent fins a Barcelona.

Així doncs, el principal eix viari de la comarca té la disposició horitzontal est-oest pels motius que hem exposat, o sigui

de Figueres a Olot (N-260). Bona part d'aquesta ruta s'està convertint en autovia (A-26), fet que facilitarà les comunicacions internes de la comarca (tram Besalú-Olot). A Besalú també hi conflueix la important carretera que prové de Banyoles (C-66). Per la part sud, cal destacar la carretera que segueix tota la vall d'Hostoles fins a Olot (C-63). Per la part oest comarcal, cal mencionar com a via més oberta i menys sinuosa la C-26, des d'Olot fins a Sant Joan de les Abadesses. La resta de carreteres són de menor importància i comuniquen els diversos poblets escampats per tot el territori comarcal.

Les comunicacions internes de la comarca en transport públic en general són força bones. La companyia de cotxes de línia TEISA (informació al tel. 972 204 868, www.teisa-bus.com) cobreix pràcticament totes les poblacions de la comarca amb horaris certament bons. Cal destacar els trajectes Olot-Girona per Besalú i Olot-Girona per Amer i l'anomenat eix transversal de la Garrotxa, de Sant Esteve d'en Bas a Castellfollit de la Roca. També hi ha diverses expedicions diàries a Barcelona amb el "Garrotxa Exprés", que cobreix encara més la comarca amb un servei òptim. Lògicament, l'Alta Garrotxa en queda al

Típica porxada de Santa Pau, tradicional vila turística de la Garrotxa

marge, perquè les poques poblacions existents i la seva marginació envers els eixos principals les fan més accessibles en cotxe privat.

També cal tenir en compte el servei de taxi a la ciutat d'Olot, punt neuràlgic de la comarca, per a possibles desplaçaments i combinacions d'itineraris a poblacions del voltant de la ciutat. També cal llegir amb cura les dades d'interès que figuren a les poblacions de pas dels itineraris, ja que pot ser que tinguin algun servei de taxi més a prop que no pas des d'Olot.

Parades de taxis a la ciutat d'Olot:

- Parada al c. Bisbe Lorenzana, 20. Telèfon: 972 266 253.
- Parada a la plaça Clarà. Telèfon: 972 261 566.

En aquesta guia oferirem tots els elements necessaris per accedir al punt de sortida dels itineraris de la manera més lògica i fàcil possible a qualsevol tipus de públic.

Itinerari 1

Passejades turístiques a indrets rellevants

En aquest primer itinerari englobarem esquemàticament la visita a indrets rellevants de la comarca de la Garrotxa, força populars i coneguts, que esdevenen importants per poder tenir una completa idea de la comarca en els successius itineraris muntanyencs.

· **La Fageda d'en Jordà.** És un dels paratges més populars del Parc de la Zona Volcànica de la Garrotxa. Aquest atapeït bosc, pintat i narrat des de fa nombroses generacions per pintors i poetes, té la particularitat d'estar situat en terreny pla, ratllant els 500 m d'altitud, i ha crescut al damunt de colada volcànica. S'hi accedeix per un còmode itinerari —indicat com el núm. 2 dels recorreguts a peu del Parc— i parteix de la zona de Can Serra, al km 4 de la carretera d'Olot a Santa Pau, punt d'informació del Parc Natural (telèfon 972 19 50 74). La visita també es pot fer amb tartanes de cavalls i trenets turístics.

· **Volcà del Croscat.** Partint de la mateixa àrea de Can Serra s'accedeix en uns quaranta minuts seguint el camí senyalitzat a peu núm. 1 del Parc Natural, amb rètols i rombes vermells. El camí, amb pujada accentuada en la primera part, se suavitza al situar-se sota del volcà. Caldrà donar tota la volta pel seu

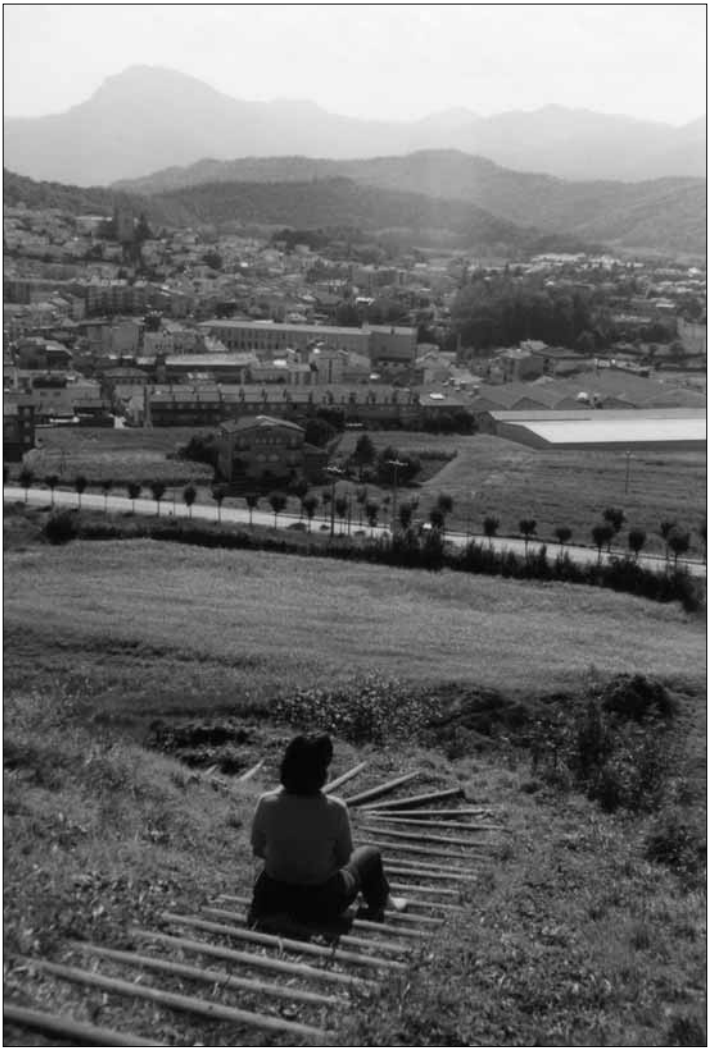
Graderes de tosca al Croscat

vessant ponentí fins a accedir a la casa d'informació de Can Passavent. Des d'allà, en cinc minuts podreu situar-vos a les grederes del Croscat, on unes antigues extraccions han deixat al descobert un dels millors exponents del vulcanisme olotí. El con volcànic té 160 m d'altura relativa i és considerat el volcà més alt de la Península.

· **Volcà del Montsacopa.** És una de les millors passejades des d'Olot. Ens situem a la plaça del capdamunt del carrer pintor Domenge, on hi ha una petita placeta, lloc idoni per aparcar. Des d'allà i vorejant el cementiri per la part de ponent, cal enfilar-se en successives graonades sobre la greda i guanyar ràpidament altura sobre la ciutat. A l'arribar al cràter —120 metres de diàmetre i 12 de fondària—, trobeu el camí que voreja el con volcànic i passa per l'ermita de Sant Francesc (refeta el 1875), símbol de la ciutat en nombroses fotografies. Un cop vorejat tot el cràter, caldrà baixar ara pel vessant de llevant, per un camí cimentat i de fort desnivell fins a sortir al carrer que rep el nom de Camí del Montsacopa. Voregeu de nou el cementiri, ara pel sud, i tornareu al punt d'inici en uns 40 minuts.

· **Fonts de la Moixina, les Tries i Sant Roc.** Totes tres estan situades en el marc de les corresponents zones arbrades, i ben properes a la ciutat d'Olot. Potser la que hi ha en un espai de més interès paisatgístic és la font Moixina, a tocar de l'ermita de la Salut, punt d'inspiració de nombrosos pintors de l'Escola d'Olot. Nombrosos restaurants al seu voltant fan de l'indret un lloc certament concorregut i conegut a la rodalia d'Olot. Malauradament les aigües de les tres fonts, tot i ser en diferents punts de la ciutat, no tenen garantia sanitària i us encomanaran la nostàlgia dels temps passats, en què l'aigua brollava neta i bona. A l'oficina de Turisme d'Olot (carrer Mulleres, 33) us donaran un plànol amb la situació de totes les fonts i de com arribar-hi.

· **Salt del Batlle.** És un dels indrets més visitats de la rodalia de Santa Pau, tot i que en menor escala en comparació amb els tres primers indrets explicats. Per visitar el saltant d'aigua caldrà deixar el cotxe al veïnat de Sallent, a prop del km 10 de la carretera d'Olot a Mieres per Santa Pau, on hi ha un petit espai per aparcar sota d'uns xiprers. Allà cal seguir a peu la pista asfaltada que indica la direcció vers Can Rocacorba —tot i que se us barra el pas amb un rètol— en forta baixada, fins després d'un pont sobre el riu Ser. Allà un rètol indica que cal seguir per un bonic i ombrejat camí per l'esquerra fins al bonic salt, que trobareu a la vostra dreta, tot just passat un petit pont. L'indret és obac i emboscat, i costa de creure que un torrent de tan petit recorregut pugui portar en qualsevol època de l'any un

La ciutat d'Olot vista des del començament del camí al Montsacopa

cabal d'aigua tan considerable. Des de Sallent fins al salt de Can Batlle podeu esmerçar-hi uns 20 minuts.

· **La Mare de Déu del Mont, 1.124 m.** Un dels santuaris més importants de l'Alta Garrotxa, ja abocat a l'Alt Empordà i esplèndid mirador de la comarca i del Pirineu Oriental. La proliferació al cim de la muntanya d'antenes de diversos mitjans de comunicació, a causa de la seva idònia situació, fa minvar la bellesa del santuari al capdamunt de la muntanya. S'hi accedeix per una pista asfaltada de 18 km, que surt de la carretera de Besalú a Figueres (N-260) —indicació a Cabanelles i Lladó— i

Santuari de la Mare de Déu del Mont

també per un camí asfaltat, molt estret i tortuós, d'uns 10 km de recorregut, que surt de Beuda i passa pel veïnat de Segueró. Tot i que ja no pertany a la Garrotxa, és fita de nombroses peregrinacions i romiatges, ja que Jacint Verdaguer hi va fer estada quan preparava el seu famós poema *Canigó*, durant l'estiu de 1884. Com a focus de catalanitat que vol respirar la contrada, amb conservació intacta de la cambra on residí Mossèn Cinto, senyeres, poemes emmarcats a les parets del santuari, fotografies, etc., a vegades aquest patriotisme queda minvat de seguida i passa a ser pura aparença, quan per exemple per la diada de l'any 2003 diversos cambrers del bar del santuari no ens van entendre res del que dèiem amb el nostre idioma català, i mostraren un menyspreu total vers nosaltres, tot pensant que potser érem estrangers.

Si es vol pujar a peu al santuari des de la població de Beuda hi ha unes 2 h 30 minuts de dur camí amb un desnivell de prop de 800 m només apte per a grans caminadors. El camí és molt bonic —amb un tram indicat com a GR 2— i passa per la font de Roca Pastora i l'antic monestir de Sant Llorenç de Sous, tots dos ja propers a la pista asfaltada que puja de Cabanelles.

Introducció als itineraris de l'Alta Garrotxa

L'Alta Garrotxa és un altre món. Si sou excursionistes experimentats que porteu anys trescant pel país i heu visitat en alguna ocasió l'Alta Garrotxa ja sabeu de què parlem. Als lectors que encara no la coneguin, els direm que la solitud extrema dels seus paratges, l'escabrositat i la ferotgia de les muntanyes, les gorges i rius escolant-se entre les sinuositats de les muntanyes, les ermites i cases de pagès enrunades situades en indrets insòlits i que semblen talment inaccessibles... aquest és el paisatge típic de l'Alta Garrotxa i, pel seu gran interès, no té parió a cap altre indret del país.

Per entendre'ns, dos dels indrets de més remarcable valor d'aquestes terres, els santuaris de la Mare de Déu d'Escales i Sant Aniol d'Aguja, es troben a 370 m i 445 m d'altitud, respectivament. Què podem esperar d'aquestes altituds? El lector profà en aquest territori de ben segur que esperarà, basant-se en aspectes que ell coneix millor, com ara terres del Maresme, del Baix Llobregat o del Vallès per exemple, i prenent com a referència l'escassa altitud existent, que aquests indrets presentaran segurament un accés força fàcil, una situació còmoda, situats enmig d'una planície o damunt d'un minúscul pujol, no massa allunyats de poblacions importants; que la vegetació que allà dominarà serà mediterrània de tipus sec i que l'aigua dels seus torrents i rieres potser serà minsa o nul·la, entre d'altres característiques. Res més lluny d'això. L'accés a aquestes contrades és dur, aspre i trencat; els camins que hi menen són feixucs, no massa evidents, per petits senders o corriols; la situació d'aquests dos santuaris és inèdita, en indrets enclotats i obacs; la llunyania vers les poblacions dels voltants és notòria —i estem parlant de poblacions de menys de cent habitants!—; la vegetació, a causa de la seva latitud, és mediterrània en algun punt, però es barreja ràpidament amb la vegetació eurosiberiana i crea paisatges de gran varietat i interès canviant en les diverses èpoques de l'any; i l'aigua dels rius, obrint-se pas entre estrets congosts, és força important en algunes èpoques de l'any —poden produir-se importants riuades i deixar aïllades

certes contrades durant unes hores—, tot i la impermeabilitat d'algun punt del terreny càrstic que fa que l'aigua s'eixugui a l'exterior i circuli per dins de la terra.

Un cop ja teniu aquesta petita introducció, el lector ja haurà entès que ningú no surt decepcionat de l'Alta Garrotxa. L'èxit està assegurat en qualsevol itinerari per la contrada; és el tipus de paisatge que tot excursionista cerca. Però, com hem dit abans, l'escabrositat del paisatge i les altituds poc importants no us han de fer refiar. Atesa la latitud de la zona i com a part del Prepirineu català, l'equipament que heu de dur ha d'ésser el correcte: bota de muntanya impermeable, roba d'abric, quelcom per a la pluja, motxilla, cantimplora, menjar, plànol, etc. i estar a l'aguait de corriols, previsions meteorològiques i altres factors. Les distàncies llargues imperants entre els pocs refugis existents i les poques poblacions d'accés —Oix i l'hostal de Sadernes, bàsicament— us fan minvar els ajuts; les distàncies a recórrer en algun cas són llargues i cansines i, combinades amb els importants desnivells a superar, posaran a prova les vostres cames en els itineraris per aquesta feréstega zona.

Sadernes • Sant Andreu de Guitarriu • Bassegoda • Vall de Riu • Sadernes

Dur i intens itinerari que permet atansar-nos al Bassegoda, emblemàtic cim de silueta esvelta i desafiant, una de les principals fites de l'Alta Garrotxa. El circuit, vàlid per fer-lo en dos dies dormint al refugi lliure de Can Galan, combina diferents itineraris clàssics i permet conèixer la varietat de paisatges d'aquestes contrades: les nombroses ermites romàniques, com Santa Cecília de Sadernes, Sant Andreu de Guitarriu, Sant Miquel de Bassegoda, la Mare de Déu d'Agulles i Sant Feliu del Riu; els prats del voltant de Ca n'Agustí; la gorja del riu Sant Aniol; nombroses fonts existents en el recorregut, etc. En definitiva, un complet itinerari pels monuments, cingles i valls de la part nord del voltant de Sadernes.

0.00 h. Sadernes, 290 m. Petit veïnat format per la casa de Can Galceran —actual Hostal de Sadernes—, el Vilarot, les dependències d'un càmping en un prat proper, l'església romànica de Santa Cecília del segle XIII i la rectoria. La seva situació plàcida i arrecerada va fer que durant la tercera guerra carlina, per Cap d'Any del 1872, s'hi hostatgessin i amaguessin Alfons de Borbó i Maria de les Neus de Bragança. És el punt d'accés més important als cingles i barrancs de l'Alta Garrotxa, freqüentat des de fa anys per excursionistes i altres esportistes. Actualment és el principal accés motoritzat de l'Espai Natural de l'Alta Garrotxa, punt on hi ha els principals plafons informatius i un gran aparcament per als cotxes. La seva situació a l'esquerra i un xic apartat de la riera de Sant Aniol converteix Sadernes en el principal accés a Sant Aniol d'Aguja o a la vall de Riu. Fins fa no gaires anys, l'últim tram de la carretera que hi accedeix des de Montagut era de terra, sense asfaltar, i la llum no hi arribava. Actualment l'últim tram ja és asfaltat i la llum hi arriba des de finals dels anys noranta. Les comoditats pròpies d'un país pròsper sembla que encara costen d'arribar a l'Alta Garrotxa.

Dades d'interès:

- Hostal-càmping de Sadernes. Tel. 972 687 536. http://www.sadernes.com.
- Joan Comas. Servei de Taxi. Montagut. Tel. 972 687 059.
- Ajuntament de Tortellà. Tel. 972 687 080.
- Ajuntament de Montagut i Oix. Tel. 972 287 804.

Per començar el present itinerari torneu uns metres enrere per la carretera de Montagut, fins al primer revolt a l'esquerra.

0.03 h. Cruïlla. Deixeu la carretera i comenceu a enfilar-vos per la pista de l'esquerra, indicada a Sant Andreu de Guitarriu. La pista, en estat acceptable per als cotxes en aquesta primera part, comença a fer alguna giragonsa entremig de típic bosc mediterrani. Més amunt apareix a l'esquerra i força avall una pedrera en explotació actualment.

0.15 h. Just en un revolt, deixeu a l'esquerra el corriol fitat que accedeix a la casa del Cufí, i que escurça els revolts de la carretera. No és del tot recomanable, ja que en algun punt és força tapat i embrossat. Ja tindreu temps més endavant d'agafar corriols. Continueu, doncs, per la pista, ara amb importants vistes sobre el pregon torrent dels Llorers i l'imponent cingle de Bistoltes, d'aspecte sinuós i altiu. A poc a poc, la distància amb el torrent va minvant fins a arribar a la casa del Cufí.

0.45 h. El Cufí, 545 m. Ruïnes de diverses dependències a la dreta del camí. Una vegada passada la primera ruïna, deixeu la pista de Sant Andreu i el coll de la Faja i agafeu la drecera vella de Sant Andreu a la dreta, un camí que ràpidament es tornarà corriol i que, amb diversos senyals vermells, us portarà fins a Sant Andreu. Primer planeja i se us ajunta algun camí per la dreta, també provinent de la casa, i uns metres després un altre que ve per l'esquerra.

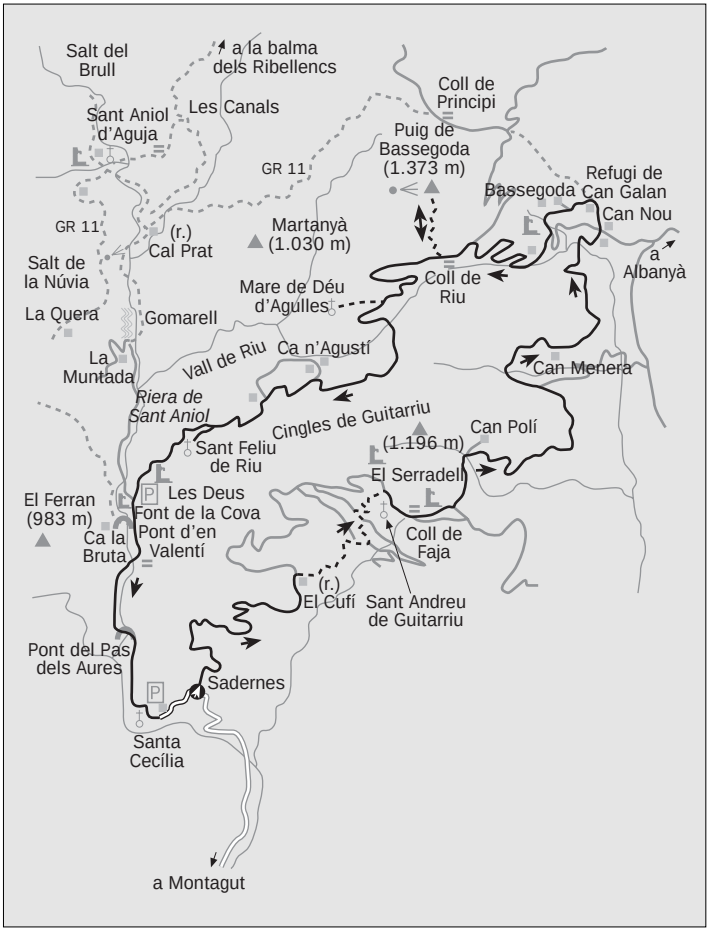
0.50 h. Cruïlla de corriols. Cal seguir el de l'esquerra, que emprèn ferma pujada per la vall. Més endavant passeu dos torrents —sovint eixuts— enmig d'una esponerosa vegetació, que en algun punt dificulta la progressió. Comencen les giragonses entre un esplèndid alzinar muntanyenc.

1.10 h. Pista forestal. S'entronca amb la primera pista forestal de les moltes que heu de travessar o seguir uns metres a partir d'ara. En realitat no hi pot passar cap cotxe de cap tipus, a causa del seu abandonament i deteriorament. Però com que tenen l'amplada d'un cotxe els direm d'aquesta manera. Seguiu-la cap a l'esquerra; fa un revolt i continua pujant suaument.

1.20 h. Corriol a l'esquerra, entre dos pins. Deixeu la pista i seguiu pel corriol, senyalitzat amb alguna fita i senyal vermell.

1.23 h. Pista. Travesseu-la i continueu pujant, cada cop més fortament. Algun cop l'alzinar es barreja amb pi.

1.33 h. Pista. Hi sortiu en un revolt, deixant el recorregut dels senyals de pintura per un moment, ja que el camí era obstruït per fer una petita variant a l'esquerra. Torneu a seguir la pista.

1.37 h. Cruïlla. Deixeu la pista per un corriol a l'esquerra, on un gran bloc situat al mig del camí molesta una mica al passar.

1.40 h. Pista. Torneu a travessar-la. La pujada sembla més dura o bé són les nostres forces les que comencen a minvar.

1.48 h. Pista. Sortiu al costat d'un esplèndid roure. Creueu-la.

1.56 h. Pista. Són les acaballes d'una pista secundària provinent de la pista forestal de Sant Andreu. Seguiu-la per la dreta. És molt tapada i embrossada i pràcticament sembla que avanceu per un corriol.

1.59 h. Pista. Seguiu-la per l'esquerra. La vista panoràmica sembla que comença a eixamplar-se. Això vol dir que ja esteu a prop de la casa de Serradell, al capdamunt de la costa. Gireu a la dreta i la pista es torna més herbada. En cada revolt va augmentant el panorama.

L'església de Sant Andreu de Guitarriu presideix una bonica miranda

2.10 h. El Serradell, 900 m. Sortiu just a l'entroncament amb la pista forestal de Sant Andreu, que havíeu deixat al Cufí. Hi ha rètols indicadors i apareixen els senyals blancs i grocs del PR-C 23 de Sadernes. La casa consta de diverses edificacions, una en estat semiruinós, amb el sostre esfondrat. Important visió panoràmica vers el cingle de Bistoltes, Montagut i diversos pics pirinencs. Seguint la pista cap a l'esquerra en direcció al Cufí, en pocs metres hi ha la font del Serradell, amb abeurador per al bestiar, d'abundant doll i situada a tocar d'un roure de grans dimensions. Per continuar cap a Sant Andreu i el coll de Faja, cal seguir per la pista cap a la dreta. Uns metres més amunt, deixeu a la dreta la pista d'accés a Sant Grau d'Entreperes, un altre important monument romànic d'aquestes contrades (a 30 minuts).

2.20 h. Sant Andreu de Guitarriu, 920 m. Situada en una esplèndida miranda amb àmplia vista panoràmica. Construcció del segle XI, romànica, amb absis semicircular, una sola nau i campanar d'espadanya amb dues finestres. Reformada recentment pels amics de l'Alta Garrotxa, com tantes altres del municipi. Si em permeteu una opinió personal, crec que l'aire d'enrunament que tenia abans de la restauració, impactava més en l'ambient trencat i solitari de l'Alta Garrotxa que el d'ara. S'ha de reconèixer, no obstant això, que ha estat una restauració excel·lent. Continueu en suau pujada fins al proper coll de Faja.

2.30 h. Coll de Faja, 990 m. Situat enmig d'una magnífica pineda de pi roig, és punt d'encreuament de nombrosos camins. Deixeu el PR-C 23 cap a l'esquerra en direcció al Forat del

Treu i el coll de Riu. Sortiu entre la pista que accedeix al poblet de Bassegoda (est) i la del Treu (nord) al principi sense camí i en suau davallada fins a la font de Faja.

2.37 h. Font de Faja, 960 m. Ben apariada amb taula, al recer d'una bonica pineda de pi roig amb boix al costat del torrent. Rep el nom, igual que el coll, d'una propera casa enrunada. Seguiu el camí principal cap a la dreta, en direcció al camí de Bassegoda que abans hem deixat.

2.42 h. Cruïlla. Sortiu a la pista del poblet de Bassegoda a coll de Faja. En cas de no haver trobat la font pel corriol, podríeu haver arribat fins aquí i girar a l'esquerra. Ara, per continuar cap a Bassegoda, heu d'anar per la pista indicada de l'esquerra en lleugera baixada. Haureu de vorejar dos clots pregons seguits: primer el de Socarrats i després, i més feixuc, el de Can Menera.

2.55 h. Deixeu a l'esquerra l'accés privat a Can Polí. Les vistes panoràmiques en algun punt cap a l'estreta vall de la riera de Borró, que s'obre pas entre la Suca i el Puig dels Boixos, són molt impactants.

3.10 h. Cruïlla. Seguiu cap a l'esquerra en pujada lleugera.

3.35 h. Cruïlla dintre el bosc. Deixeu a la dreta un camí indicat que accedeix a Bassegoda però amb més recorregut, i seguim cap a l'esquerra en mantinguda pujada cap a Can Menera. Un cop travessat el torrent per un pont, s'arriba a Can Menera.

3.55 h. Can Menera, 730 m. Deixeu la casa a la dreta, juntament amb el camí d'accés. Bonica vista panoràmica vers el puig dels Moros i els cingles de Guitarriu, rere seu. El camí-pista emprèn una marcada direcció nord, i s'acosta cada cop més a la riera, on a través d'uns últims revolts de forta pujada entronca amb la pista d'Albanyà a Bassegoda, a l'alçada de Can Nou.

4.15 h. Can Nou de Bassegoda, 760 m. Sòlida pagesia al bell mig de la pista forestal que, des d'Albanyà —poblet situat a uns 11 km—, accedeix al veïnat de Bassegoda i punt de pas de la ruta pirinenca GR 11. Cal dir que a Albànya hi ha cotxe de línia de l'empresa SARFA a Figueres tres cops per setmana (tel. 902 302 025), i l'hostal Cal Tet, amb 8 habitacions (tel. 972 569 187).

A Can Nou, l'amic Eulali ofereix menjars i begudes a l'excursionista des de fa un parell d'anys, alhora que us oferirà una engrescadora i amena conversa. Per a menjars, si és possible, més val trucar amb temps al tel. 689 389 391. Per ordre del Centre Excursionista Empordanès, propietari del proper refugi de Can Galan, ell mateix, a partir de l'1 de maig de 2006, deixarà la clau del refugi a qui vulgui utilitzar-

L'acollidora casa de Can Nou de Bassegoda

El refugi de Can Galan abans de la restauració

lo, amb una quota de 3 euros. Per continuar cap al refugi, cal sortir per darrere la casa, seguint els senyals del GR, i per dins de l'alzinar se salva el petit desnivell existent entre les dues cases.

4.25 h. Can Galan (refugi Bassegoda), 800 m. Situat en una esplèndida miranda entre l'alzinar i un petit cingle que dóna a la capçalera de la riera de Borró. Punt de pas del GR 11 i

per aquest motiu en determinades èpoques de l'any sofreix una certa massificació. Nota a abril de 2006: El refugi està en procés de rehabilitació, ja que algunes dependències estan malmeses, amenaça ruïna a la coberta i en alguna altra biga de fusta. Amb tot sabem, per pròpia experiència, que suporta fins a la data xàfecs i tamborinades de tota mena. La planta baixa, amb llar de foc, prestatges, taula i bancs, és la part més acceptable del refugi. El primer pis o dormitori, sense mobiliari, és d'aspecte tètric i rònec, però esperem que amb l'esperada rehabilitació, el refugi quedi com es mereix un refugi de l'Alta Garrotxa. A l'altre extrem de la casa hi ha l'antiga escola del poble de Bassegoda, també utilitzable però en estat deplorable. L'abundància de deixalles de tota mena i runa pels voltants de la casa dóna cert aire miserable a l'indret i diu molt dels visitants que per allà transiten.
Nota a abril de 2006: Les obres de millora s'estan duent a terme. El refugi era té una capacitat per a 25 persones, i disposa de llar de foc, tarimes de fusta per dormir, aigüera amb aigua de pluja... Ha passat a ser un refugi tancat. La clau la trobareu a Can Nou, previ pagament de 3 euros. És propietat del Centre Excursionista Empordanès.
Per continuar cap al Bassegoda, hom pot accedir-hi per dos itineraris: seguir el GR 11 en forta pujada fins al coll de Bassegoda i coll de Principi, d'allà al cim i després baixar per la seva part sud per un bonic corriol fins al coll de Riu; o bé pujar còmodament per pista forestal fins al coll de Riu i d'allà pujar i baixar al cim per la part sud. El present itinerari utilitza aquesta última variant, més segura en cas de temps incert, per tornar cap a Sadernes.
Sortiu de darrere la casa per la pista forestal d'accés que havíeu deixat a Can Nou. Després d'uns metres de camí, deixeu a la dreta el camí d'accés a Bassegoda, petit llogaret muntanyenc encara en plena vitalitat que dóna nom a molts topònims de la contrada, amb l'església de Sant Miquel, del segle XII. L'antic municipi és situat a 810 m d'altitud, i la despoblació rural i les males comunicacions van provocar que fos agregat l'any 1969 a Albanyà. La silueta atrevida del puig de Bassegoda apareix alterosa darrere del poblet.
El camí planeja, passa per una important font a la dreta del camí que raja des d'un dipòsit i arriba a una cruïlla.

4.35 h. Cruïlla. Deixeu a la dreta un altre camí que accedeix a Sant Miquel de Bassegoda. Seguiu per l'esquerra.

4.40 h. Cruïlla. Rètols indicatius. Deixeu a l'esquerra la pista que baixa a Can Nou i Albanyà, i que seria la ruta d'accés amb vehicle fins al refugi de Can Galan. Seguiu cap a la dreta en pujada mantinguda en direcció a l'hostal de la Muga. La pista comença a pujar en contínues giragonses per una bo-

nica pineda de pi roig amb algun faig. En èpoques de grans pluges hi surt l'aigua arreu, que crea torrents improvisats en els indrets més insospitats. Abans d'arribar a la pujada última, deixeu a la dreta, en un revolt, la pista d'accés a l'hostal de la Muga.

5.20 h. Coll de Riu, 990 m. Cobert de bosc, és un bonic punt d'entroncament de camins a la carena Bassegoda-coll de Faja i divisòria d'aigües dels rius Llierca (riera de Sant Aniol) i Borró. Al nord del coll, primer pel glever, comença el senderó, que puja en nombroses giragonses i en algun pas exposat sobre la timba, que accedeix al mític puig de Bassegoda per la famosa tartera, això sí, un xic feixuga i monòtona. Els últims metres es fan grimpant per una costeruda canal amb l'ajuda d'una cadena i d'algun ganxo ancorat a la roca. Totes aquestes emocions donaran un toc d'alta muntanya al cim, i no cal dir que les persones propenses al vertigen i poc àgils han d'extremar les precaucions. Val la pena de pujar-hi des d'aquí (a 1 hora) i tornar-hi si el temps és insegur, ja que en cas de voler fer la travessa des del coll de Principi fins a coll de Riu quan la roca és mullada, no la podríeu realitzar i caldria recular per anar a cercar la pista de l'hostal de la Muga fins a coll de Riu. Per la part sud, prové de coll de Faja l'itinerari circular PR-C 23 de Sadernes, que continuarà de baixada per la vall de Riu.

Ara comença la baixada per la bonica vall de Riu fins a Sadernes. Primer la pista baixa molt fortament, amb boniques vistes a l'esquerra de la serra de Guitarriu i els cingles de Freixenet.

5.40 h. Cruïlla. En un revolt a la dreta surt el camí —indicat— que mena en cinc minuts al santuari de la Mare de Déu d'Agulles. Val la pena que us hi arribeu. Situat en bona miranda sobre la vall de Riu, aquí deixeu el PR-C 23 que baixa fins a Ca n'Agustí i que cal considerar com una possible variant. L'edifici del santuari, d'una sola nau i campanar d'espadanya d'un sol ull, és originària romànica del segle XII. Segurament el nom del santuari prové del costum que hi havia antigament de clavar agulles al vestit de la Verge, perquè s'explicava que portaven bona sort. Fou restaurada pels amics de l'Alta Garrotxa l'any 1981. La casa annexa al santuari, ara completament en ruïnes, fou habitada fins després de la Guerra Civil i ens consta que s'hi feien menjars per als traginers que hi passaven.

Retornats a la pista principal de la vall de Riu, aquesta continua de baixada, ara més suau, per la bonica vall de Riu. Fruïu d'aquesta raconada idíl·lica sense presses. El sotabosc de boix dóna un marcat interès a la boscúria, i si passeu per la contrada a primera hora del dia dóna un cert aire d'encanteri

El santuari de la Mare de Déu de les Agulles és situat en una contrada preciosa

i tot. Més avall, arribareu a la planúria de Ca n'Agustí, entre pastures i prats de conreu, un dels indrets més aclamats de l'Alta Garrotxa tot just a la castanyeda de Ca n'Agustí.

6.25 h. Cruïlla. Deixeu a la dreta la pista d'accés a la pairalia de Ca n'Agustí, encara en plena vitalitat ramadera. Prosseguiu recte per la planícia. Abans d'arribar a la Plana —amb corrals annexos i plaques solars— el camí fa un marcat revolt entre els camps, i ofereix una bona visió panoràmica del Bassegoda per l'est i de Talaixà i el Ferran pel vessant oposat. Un cop passada aquesta casa, al cap de pocs minuts s'entra a la famosa castanyeda de la Plana, diferent en cada època de l'any en què es visita.

6.45 h. Cruïlla després d'una tanca. Deixeu a l'esquerra en lleugera pujada la pista d'accés a Sant Feliu de Riu, situada a menys de cinc minuts. Emplaçada en un mirador privilegiat sobre la vall de Sant Aniol, l'església és de nau única, campanar de cadireta de dos ulls i absis semicircular. Data del segle XII i va ésser restaurada pels amics de l'Alta Garrotxa el 1981. Continueu de baixada, ara sortint del bosc i amb més pendent, tot resseguint una miranda que ofereix una vista sensacional de la vall de Sant Aniol, encara força enclotada sota vostre. La pista a voltes és cimentada, encara que molt estreta i dolenta, només recomanable a vehicles tot terreny i sense espai per aparcar a cap lloc.

7.00 h. Font amb abeurador. Són les fonts conegudes com les Deus. En temps de grans pluges s'ha arribat a formar fins i tot un petit saltant d'aigua al costat de la font d'allò més

interessant. El pendent s'ha suavitzat i s'acosta la pista de la vall de Sant Aniol.

7.05 h. Tanca. Aparcament final de la vall de Sant Aniol. Punt últim on es poden aparcar els vehicles dintre de l'espai natural, ja sigui per accedir al Bassegoda com al santuari de Sant Aniol d'Aguja. Per la dreta, protegit amb una tanca, se us ajunta el bonic camí que accedeix a Sant Aniol. Ara només cal seguir tota la vall en direcció sud fins a Sadernes, resseguint la part final de l'itinerari 3. Pocs metres després, deixeu a la dreta un corriol —no indicat— que mena en cinc minuts a la font de la Cova, i tot seguit també deixeu a la dreta el camí que baixa al pont d'en Valentí, creua la riera i puja decididament cap al llogaret de Talaixà (itinerari 3). Abans d'arribar a Sadernes, heu de crear la riera dos cops, a través de dos segurs ponts. El primer tram d'aquest trajecte és el més interessant, pel mig de la gorja del Pas d'en Roca. Després es deixa definitivament la riera per pujar suaument fins al llogaret de Sadernes.

7.40 h. Sadernes, 290 m. Punt final d'aquest complet itinerari.

Índex

Presentació 5

Nocions geogràfiques de la Garrotxa 7
El relleu 7
Els rius 8
Vegetació i climatologia 10
Art 11
Comunicacions i transport públic 12

Els itineraris, els refugis, el material i les dificultats 15

· Itinerari 1
Passejades turístiques a indrets rellevants 21

· Itinerari 2
Sadernes • Sant Andreu de Guitarriu • Bassegoda • Vall de Riu • Sadernes 27

· Itinerari 3
Sadernes • Talaixà • Sant Aniol d'Aguja • Sadernes 37

· Itinerari 4
Oix • Mare de Déu d'Escales • El Ferran • Talaixà • Oix 45

· Itinerari 5
Beget • Sant Miquel d'Hortmoier, pel congost d'Escaladuix i retorn per les Feixanes 55

· Itinerari 6
Pla Castanyer • Hostal de la Muga • Balma dels Ribellencs • Sant Julià de Ribelles • Pla Castanyer 61

· Itinerari 7
Oix • Hostal de la Vall del Bac · Oix 67

· Itinerari 8
Rocabruna • Cim del Comanegra, i retorn 73

· Itinerari 9
Santa Pau • Santuari dels Arcs • Santuari de Finestres • Collada del Grau • Santa Pau 79

· Itinerari 10
Sant Iscle de Colltort • Volcà de Can Tià • Fontpobra • Castell de Colltort, i retorn 85

· Itinerari 11
Besalú • Sant Miquel de Coma-de-roure • Beuda • Palera • Besalú 91

· Itinerari 12
Besalú • Puig Cornador • Sant Ferriol • Besalú 97

· Itinerari 13
Els Hostalets d'en Bas • Falgars d'en Bas • Sant Miquel de Castelló • Els Hostalets d'en Bas 103

· Itinerari 14
Coll de Bracons • Puigsacalm • Santa Magdalena del Mont • Sant Privat d'en Bas 111

· Itinerari 15
Riudaura • Santuari de la Font de Joan, i retorn 117

· Itinerari 16
Les Preses • Sant Martí del Corb • Volcà del Racó • Les Preses 121

· Itinerari 17
Sant Martí de Llémena • Mare de Déu de Puig d'Helena • Sant Roc • Sant Martí de Llémena 127

· Itinerari 18
Sant Esteve de Llémena • Sant Cebrià de Llémena • Sant Esteve de Llémena 133

· Itinerari 19
Begudà • Sant Julià del Mont • Coll de Boixeda • Begudà 137

· Itinerari 20
Coll de Canes • Puig d'Estela i retorn 143

Bibliografia 147